

Pavel Šopák

KOSTEL SVATÉHO JANA KŘTITELE VE SKŘIPOVĚ (OKR. OPAVA) A SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA ČESKÉHO SLEZSKA A MORAVY V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Abstract

The text pays attention to the Church of St. John the Baptist in Skřipov (the District of Opava) from 1841 to 1844; its older predecessor, demolished in 1841, is mentioned; the author of the new building (Kajetán Habl) is considered; the presentation of the church provides an opportunity to look at the sacral architecture of Czech Silesia from 1800 to 1850.

Keywords: architecture, neoclassicism, Czech Silesia, Skřipov, Kujavy, Hetzendorf von Hohenberg Johann Ferdinand von, Gernrath Johann Konrad, Nobile Pietro, Habl Kajetán, Welsch Maxmilian, catholic church

Skřipov (okr. Opava) je literaturou charakterizován jako středně velká, česká obec s němec-
kou menšinou; k roku 1850 čítal 726 obyvatel, nejvyšší počet obyvatel v novodobé historii
dosáhl počtu 832 (v roce 1910).¹ Úměrně lidnatosti a nepochybě s vidinou dalšího rozvoje
 sídla v souvislosti s lesním hospodářstvím, rozvíjeným zejména ze strany velkostatku v majet-
ku města Opavy, se řešila duchovní správa a adekvátní kostelní stavba. Věnujme jí pozornost,
 jelikož dosavadní uměleckohistorická literatura ji opomíjela.² Důvody k tomuto opomenu-
 úti jsou následující: jednak exteriérová proměna kostela, který při opravě, provedené v letech
 1967–1968, přišel o tektonické elementy fasád, sjednocených tvrdou břízolitovou omítkou
 [obr. 1],³ jednak absence relevantních písemných nebo obrazových pramenů. Význam stavby
 je ovšem nesporný – je to především její velikost a výraz, dokumentovaný ikonografií a rekon-
 struovatelný z dochovaných detailů. Zajímavé je také angažmá města Opavy při její výstavbě,
 což dosvědčuje rovněž pořízení oltárního obrazu Kázání svatého Jana Křtitele (1846), jehož
 autorem byl Severin Pfalz (1796–?), opavský malíř vzdělaný na vídeňské Akademii. Množství
 odkazů v dobové literatuře i mladší uměleckohistorická reflexe tohoto umělce prozrazují jeho
 kvality; to také nepřímo dokládá význam stavby, pro niž byl jeho obraz pořízen.⁴

1 Josef BARTOŠ – Jindřich SCHULZ – Miloš TRAPL (edd.), *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, svazek 14, okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín, Olomouc 1995, s. 139.

2 Z historiků umění to byl dosud pouze Dalibor Prix, jenž kostel analyzoval v textu určeném pro *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Daliborovi Prixovi děkuji za poskytnutí dosud nezveřejněného textu. – Zaujme, že Miroslava Nováková při soupisu památek opavského okresu kostel pominula, viz Miroslava NOVÁKOVÁ, *Kulturní památky opavského venkova*, Opavsko. Vlastivěda Severomoravského kraje 8, Opava 1963, s. 15.

3 Časový údaj o provedení opravy uvádí text Dalibora Prixe, cit. v pozn. 2.

4 (šífra R., *Der Porträt- und Historienmaler Severin Pfalz in Troppau*, Moravia 9/94, 6. srpna 1846, s. 376; naposle-
 dy Marie SCHENKOVÁ, *Malištví a sochařství 19. století v západní části českého Slezska*, Opava 2008, s. 74. –
 K datům, soustředěných Schenkovou, doplňme zajímavou skutečnost, že Pfalz byl svým dílem zastoupen na umě-
 lecké výstavě konané v rámci Všeobecné zemské výstavy v Praze (1891), viz Výbor umělecké výstavy Všeobecné
 zemské výstavy r. 1891 na oslavu jubilea první průmyslové výstavy 1791 v Praze, Čech 22/281, 6. prosince 1890,
 s. 3. Z další literatury o malíři zejména Vinzenz PRÖKL, *Eger und das Egerland*, Falkenau an der Eger 1877,
 s. 436; Jaroslav PEŠINA, *Tři pražské rodinné portréty pozdního klasicismu*, Umění 37/2, 1989, s. 154–162; Mile-
 na FILIPOVÁ, *Portréty Severina Pfalze v šumperském muzeu*, Severní Morava. Vlastivědný sborník 62, Šumperk
 1991, s. 63–65.

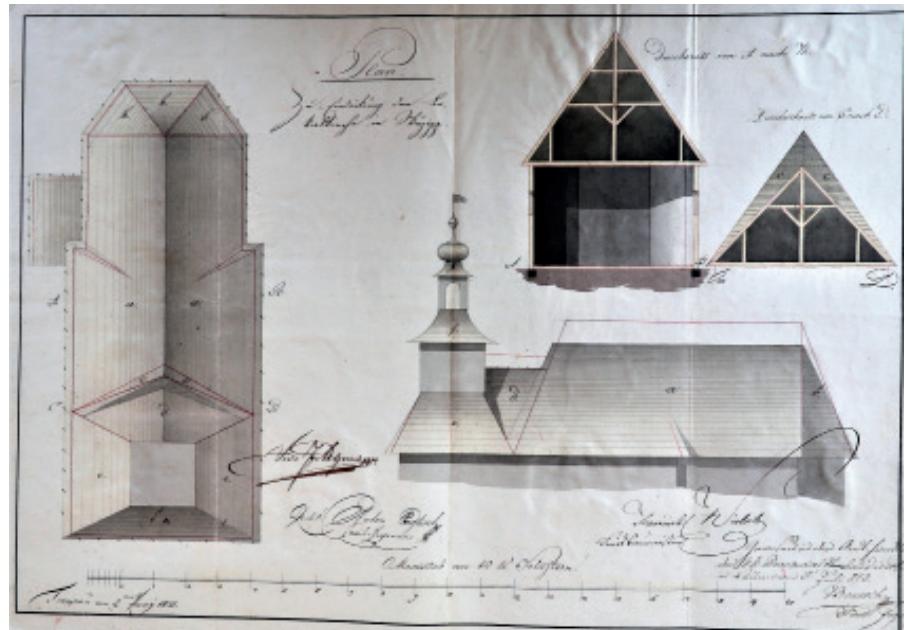


Obr. 1: Skřipov, farní kostel svatého Jana Křtitele, pohled od jihozápadu, stav v dubnu 1970.

SZM, fotopracoviště, inv. č. B70.181, foto Josef Solnický.

Stávající klasicistní kostel měl svého předchůdce, ovšem „*tento kostelíček byl v poměru k dnešnímu kostelu jen takřka kapličkou*,“⁵ jak soudil dobový svědek. U tohoto kostelíku byla

⁵ Státní okresní archiv Opava (dále SOKA Opava), Farní úřad Skřipov, kart. 1, inv. č. 69, Josef SLANINA, *Dějiny farnosti skřipovské*, strojopis, Skřipov 1944, s. 38.



Obr. 2: Skřipov, kostel svatého Jana Křtitele, projekt nového zastřešení, Opava, 1815, Anton Englisch – Maxmilian Wielisch.

Moravský zemský archiv v Brně, fond B18, Provinciální stavební ředitelství Brno, karton 13, inv. č. 1003, čj. 119, reprofoto autor.

v roce 1788 obnovena samostatná duchovní správa. Víme o něm, že šlo o celodřevěnou stavbu nejasného stáří, přičemž užitý materiál korespondoval s tehdy převažující zástavbou obce,⁶ hlavní hmotu doplňovala přístavba sakristie se třemi malými okny, interiér postrádal klenbu a podlahy byly prkenné. Z vybavení vynikaly varhany z roku 1787 a jeden z oltářů, jejž kostel získal v roce 1791 ze zrušeného dominikánského kostela v Opavě.⁷ Podobu kostela i stavební proměnu, již prošel přibližně dvacet let před svou demolicí, dokumentuje projekt nového zastřešení, vyhotovený v Opavě 2. června 1815 projekční složkou Krajského úřadu (krajský inženýr Anton Englisch, krajský stavební mistr Maxmilian Wielisch) a projednaný Provinciálním stavebním ředitelstvím v Brně 3. července 1818.⁸ Pohled shora odhaluje, že šlo o orientované jednolodí s odsazeným, polygonálně uzavřeným presbytářem, se sakristíí na severní straně a s věží kvadratického základu, věknutou do průčelní hmoty. Boční pohled ukazuje na způsob zastřešení valbovými střechami a ukončení věže stanovou střechou s konkávně projmutým

⁶ Skřipov tvoří 77 domů, z větší části dřevěných, jak zaznamenal Faustin ENS, *Das Oppaland oder der Troppauer Kreis* 3, Wien 1836, s. 183.

⁷ Další údaje viz Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren, I. Olmützer Erzdiöcese*, IV. Band, Brünn 1862, s. 314–315.

⁸ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA v Brně), fond B18, Provinciální stavební ředitelství Brno, kart. 13, inv. č. 1003, čj. 119.

střešními rovinami, z níž vyrůstá lucerna kvadratického půdorysu ukončená makovicí. Dva příčné řezy vedené na úrovni lodi odhalují podobu konstrukce krovu [obr. 2].

V září 1841 odstranil dřevěný kostel stavitele Karel Klumpner; následnou novostavbu z cihelného a kamenného zdí ukončila kolaudace provedená 13. března 1844. Novostavba si vyžádala nákladu 9104,20 zlatých, z toho uhradil náboženský fond 8718 zlatých a město Opava 386 zlatých.⁹ Tato dvě data, tj. letopočty 1841 a 1844, vymezují realizaci novostavby; dosud známé písemné prameny ji bohužel dále nekonkretizují, a tudíž ani nemáme pramenně doloženo jméno autora projektu. Na základě formálních rysů lze ale s vysokou pravděpodobností, hraňící s jistotou, uvažovat o jediném možném autorovi – krajském inženýrovi Kajetánu Hablovi (?–1844), který uvedenou funkci zastával v letech 1838–1844.¹⁰ Pro atribuci kostela ve Skřipově je důležitá komparace s následujícími dvěma kostely – s nerealizovaným projektem na kostel ve Skorošicích (1841)¹¹ a s realizovanou podobou kostela v Litultovicích (1844–1847). Z prvého známe řešení průčelí, na němž evidujeme následující nápadné shody s projektem kostela ve Skřipově: 1/ řešení průčelní stěny, podélne rozdelené na dvě části; v dolní části je velký obdélný vstupní portál flankovaný pilastry s rovným nadpražím, horní polovina je prolomena půlkruhově ukončeným obdélným oknem. 2/ věž kvadratického je vetknuta do průčelní hmoty, po jejich stranách zůstaly šikmé střešní roviny, náležející valbové střeše lodi. Věž je nezvykle ukončena sedlovou střechou, mající v nízkých štítech ploché tympanony, což je motiv společný kostelům ve Skorošicích (návrh) a Skřipově. Tento progresivní motiv se ve středoevropské architektuře objevuje na přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století (Maďarsko, kostel v Enying, Alois Pichl, 1838–1841).¹² 3/ když Habl navrhuje věž, jde o dvouetážové těleso, mající dolní část prolomenu kruhovými okénky ve třech (?) volných stranách. Věž jako skladbu dvou hmot nad sebou vidíme na návrhu radnice ve Vidnavě (1843), návrhu kostela ve Skorošicích i na kostele ve Skřipově. 4/ na kostele ve Skorošicích (návrh) – a původně také na kostele ve Skřipově, jak dokládá dobová ikonografie [obr. 3] – bylo užito nárožní bosáže se střídavě velkými kvádry. Na skřipovském kostele se tento motiv uplatnil také na bočních průčelích, a to po stranách risalitově vybíhající boční stěny lodi. 5/ tyto boční stěny jsou prolomeny vždy jedním velkým termálním oknem bez vertikálních dělících příček, což je motiv určující pro exteriér kostela v Litultovicích.¹³ 6/ kostely v Litultovicích a ve Skřipově spojuje motiv ukončení apsidou mající půdorys půlkruhu. Osvětlení presbytáře je řešeno dvěma půlkruhově ukončenými okny situovanými do diagonálních os, tj. po stranách hloubkové osy, mající v úběžníku hlavní oltář. Výsledkem je dojem vzdutného, sálového prostoru, nad nímž se vznáší mohutná klenba [obr. 4]. Tato tendence k sálovému pojetí interiéru kostela je ze staveb, řešených Kajetánem Hablem, nejmarkantnější u nerealizovaného projektu kostela pro Štáblowice (1844).¹⁴ Centralizující tendenci odpovídají také proporce novostaveb, kdy šířka a délka stavby

⁹ SOKA Opava, Farní úřad Skřipov, inv. č. 24, sign. VII, Pamětní kniha skřipovského kaplanství (1847–1889), fol. 3a a 3b.

¹⁰ Dosavadní poznatky o Kajetánu Hablovu shrnutý viz Pavel ŠOPÁK, Století proměny. Devatenácté století ve stavební kultuře českého Slezska Ostravská, Opava 2018, s. 102–106.

¹¹ Reprodukce viz P. ŠOPÁK, Století proměny, s. 104.

¹² Johann KRÄFTNER, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa. Der Beitrag Österreichs und seiner Kronländer* 4, Wien 2016, s. 606. Kostel v Enying má zastřešení věže řešeno nízkou jehlancovou střechou, tj. trojúhelníkové štíty se obracají do všech čtyř stran, což je pouze varianta způsobu zastřešení věže skřipovského kostela.

¹³ Rovněž Pichlův kostel v maďarském Enying má lodě prosvětlenu jedním velkým termálním oknem prolomeným symetricky v ose každé boční strany chrámové lodi.

¹⁴ Reprodukce plánů viz Dalibor PRIX, *Kostel sv. Vavřince ve Štáblovicích. Historie objektu (1603–2003)*, Opava 2003, s. 111.



Obr. 3: Skřipov, farní kostel svatého Jana Křtitele, pohlednice z doby kolem roku 1910.
SZM, fotopracoviště, inv. č. FP11.899, reprofoto Marcela Feretová.

sou v poměru 1:2, přičemž šířka stavby odpovídá polovině její délky. Je tomu jak u Litultovic, tak také u Skřipova, jenže ten je přibližně o pět metrů hlubší a o dva metry širší.

Bыlo již řečeno, že klíčové motivy prozrazují vazbu Kajetána Habla k vlivnému vídeňskému architektu Pietru Nobile (1774–1854),¹⁵ ale my se musíme na situaci, která hablovskému pojedí klasicismu předcházela, podívat přece jen detailněji, abychom pochopili smysl změny, kterou s Hablem ve slezském regionu spojujeme. Východiskem analýzy budiž pasus ze standardního textu o architektuře 19. století od Pavla Zatloukala, jenž jasnozřivě poukázal na *survival klasickistní poetiky* v sakrální architektuře přežívající až po polovinu 19. století: „*V Rakousku máloco natolik zřetelně svědčilo o charakteru josefinského klasicismu jako sakrální architektura. Například Anton Onderka... zůstával nadále v zajetí normalizovaných josefinských schémat.*“¹⁶ Tuto tendenci Pavel Zatloukal mimo jiné doložil reprodukcemi dvou kreseb – kostela v Újezdu u Brna od Antona Archeho (realizace 1843–1844) a vzorového venkovského kostela, jejž nalezneme v autoritativní příručce Johana Konrada Gernratha (1755–1833),¹⁷ ředitele Provinciálního stavebního ředitelství v Brně a korespondenčního člena Moravskoslezské společnosti pro povznesení orby, vydané ve třech svazcích a dvojici samostatných svazků s obra-

¹⁵ P. ŠOPÁK, Století proměny, s. 106.

¹⁶ Pavel ZATLOUKAL, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, s. 179.

¹⁷ P. ZATLOUKAL, s. 163 a 180.



Obr. 4: Skřipov, farní kostel svatého Jana Křtitele, interiér presbytáře, stav v srpnu 1975.

Foto Arnošt Pustka, SZM, fotopracoviště, inv. č. A74346.

zovými přílohami pod názvem *Abhandlung der Bauwissenschaft oder theoretisch-praktischer Unterricht* (1825) a určené vrchnostenským úředníkům, stavebním technikům, inženýrům, vodohospodářům a dalším soudobým technickým profesím. Jakkoliv podobných pojednání v německé jazykové oblasti nalezneme mnohem více, autoritativnost tohoto díla stvrzuje oficiální postavení autora. Gernrath,¹⁸ původně důstojník, zeměměřič a technik, spojující v sobě prvek disciplíny s prakticismem, se ke stavitelství dostal v podstatě až v závěru své životní dráhy. Měl ambice poskytnout komplexní návod na realizaci staveb všech typů. O sakrální architektuře prohlásil: „*Stavba kostela je jedním z nejdůležitějších úkolů architektury. Ačkoliv se ještě v některých oblastech nacházejí dřevěné kostely, budou v dnešní době všechny kostely z pevného materiálu.*“ Co se týče jeho podoby, „*nejkrásnější poměr je, když je díla dvojnásobkem šírky [chrámové lodi]*“¹⁹ – a jak víme, tento poměr byl dodržen u kostelů v Litultovicích i ve Skřipově. Gernrathův další komentář se formální stránce kostelní stavby již nevěnoval; tu ozřejmil obrazovými přílohami. Omezíme-li se na průčelní stěnu, řešil ji jako skladbu tří obdélných polí, uzavřených do lizénových rámců, v axiále vystupujícího do plochého risalitu. Jakoby u něj zůstávala v pozadí tradice barokních venkovských kostelů – nutno zdůraznit, že mu šlo však o podobu venkovského kostela, vždyť i příslušnou kapitolu nazval *Kirchen auf dem Lande!* Jehlancová střecha odvozená ze zvonovice a otevření zvoncového patra půlkruhovými okenními otvory, jejichž šambrány jsou prostřednictvím závěrných klenáků zavěšeny na kolmý úsek lizénového rámce, rámujícího každou ze stran věže, prozrazují rezonanci barokních principů byt' v maximálně úsporné redakci [obr. 5].

Gernrath tedy více rekapituloval jistou zkušenosť, než aby ukazoval do budoucnosti. Šlo mu o úspornost řešení, ačkoliv bylo obvyklé, že v regionálních variantách se objevovaly ještě „baroknější“ realizace. Připomeňme kostel svatého Floriána ve Starých Lublících (1811–1812), nedávno podrobený výtečné analýze Dalibora Prixe,²⁰ a soustředíme se na řešení průčelí stěny, členěnou risalitem o něco širším věže, vextrknuté do průčelí, jíž kompozice pokračuje; rizalit je opatřen dvojicí pilastrů, mezi nimiž se ocítá hlavní vstup s kruhovým okenním otvorem v nadpraží. Osy pilastrů odpovídají osám nárožních pilastrů flankujících nároží věže. Projekt se ocítá na počátku klasicismu v tom smyslu, že obsahuje rezidua barokní koncepce průčelí: dvojici pilastrů můžeme rozumět jako zbytku přízedního portiku, jehož povinnou součástí byl trojúhelníkový štít;²¹ ten již projekt neobsahuje, takže kompozice průčelí stěny bez věžové nástavby končí horizontálou. Rovněž věž stojí někde na půl cesty mezi barokem a klasicismem. Starší stylové fázy odpovídají vysoké zvoncové patro a úzký krček, jímž je věž propojena se základním tělesem, z nějž vyrůstá, a adjustace ciferníku do vlysů korunní římsy věže, kdy linie vymezující dolní okraj vlysů ustupuje půlkruhově směrem dolů, naproti tomu římsa se inverzně klene nahoru. Jde o naprostě běžný prvek v rakouské barokní architektuře; dokonce lze prohlásit, že teprve s vymizením tohoto motivu, jenž si zachovává značnou životnost, má smysl hovořit

18 Christian d'ELVERT, Johann Konrad Gernrath, Mitteilungen der k. k. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn 26, 1834, s. 6–7.

19 Johann Konrad GERNRATH, *Abhandlung der Bauwissenschaften oder theoretisch-praktischer Unterricht in der gemeinen bürgerlichen Baukunst in dem Strassenbau, und in der Hydrotechnik oder Wasserbaukunst...* 1, Brünn 1825, s. 261–279, cit. s. 261 a 262.

20 Dalibor PRIX, I/51 Staré Lublice, kostel svatého Floriána, in: Pavel Šopák a kol., Znamená vertikál. Církevní a náboženský život českého Slezska od středověku po první světovou válku, Opava, Slezské zemské muzeum 2013, s. 108–109.

21 Taktéž v pozdním baroku střední Evropy zcela běžně, dokonce i u prostých venkovských staveb, jakou je nenápadný kostelik Panny Marie Pomocné v Olomouci-Nové Ulici (1774–1776). Ondřej JAKUBEC – Marek PERŮTKA (edd.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780* 2, Katalog, Olomouc 2010, s. 93–94.

o klasicistní věži. Hledali bychom vhodné objekty pro komparaci s popsanými principy, nalezli bychom je ve skupině sakrálních staveb na Javornicku (Kobylá nad Vidnavkou, kostel svatého Jáchyma, 1787–1788; Černá Voda, kostel Jména Panny Marie, 1787–1788), které se detaily blíží architektonickému projevu Johanna Mihatsche (1743/1744–1826).²²

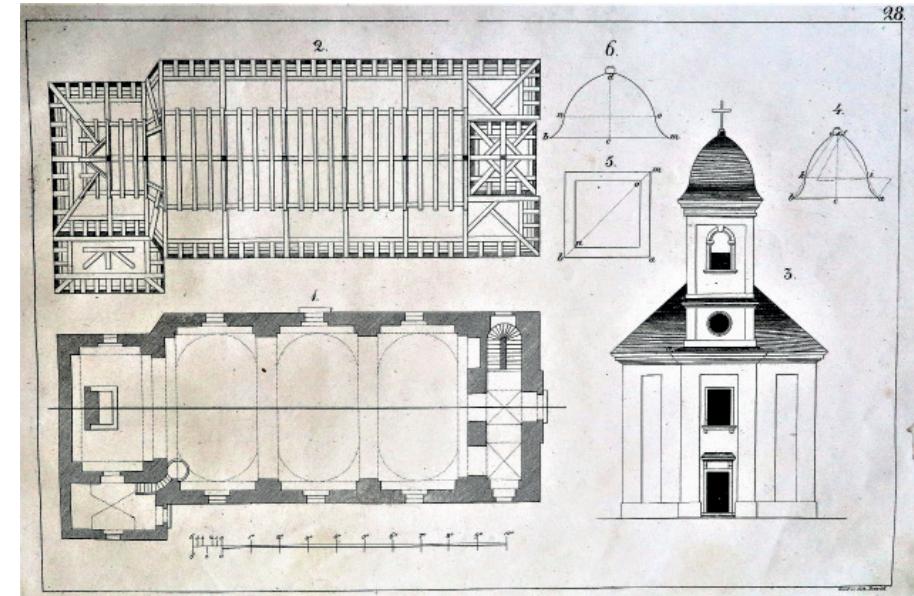
Pro Rakousko byla ale vypracována radikální inovace podoby kostela již na konci 18. století: jde o proslulý kostel Vzkříšení Páně ve Slavkově u Brna (Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg, 1786–1789). Jeho průčelí je řešeno následovně: odhlédneme-li od portiku, jenž je *rétorickou figurou* související s reprezentační funkcí kostela jako rodového pohřebiště hrabat Kouniců, architekt průčelní plochu členil velkým obdélným vpadlým polem, majícím v ose obdélný vstup a v nadpraží velké termální okno. Varianty tohoto řešení nalezneme v České Třebové (Josef Hardtmuth, 1794); v českém Slezsku se k tomuto typu hlásí malý kostel Panny Marie Uzdravení nemocných v Karlově Studánce (Anton Onderka – Maximilian Wielsch, 1838–1840). Mimořádně významnou realizací je přístavba dvojvěžového průčelí a vstupní předsíně u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bučovicích (1823–1830), realizované podle projektu lichtenštejnského architekta Josefa Franze Engela (1776–1827), který jakoby prodloužil životnost osvícenského pojetí, blízkého západoevropské *revoluční architektuře*,²³ a jako by anticipoval pomyslný návrat k ní závěru první poloviny 19. století, jenž je spojen se jménem Engelova vrstevníka Pietra Nobileho. Ale nepředbíhajme; nejprve upozorněme na střet dvou odlišných přístupů – staršího, osvícenského „hetzendorfského“ a mladšího, „antiosvícenského“, jakoby historizujícího, tedy „gernrathovského“, jejž nacházíme v případě přípravy novostavby kostela v Kujavách (realizace 1830–1834), vesnici ležící za zemskou hranicí na moravské straně. První verzi novostavby vypracoval v červenci 1819 v intencích popsané Gernrathovy modelové představy venkovského kostela Michael Spannlang, architekt Provinciálního stavebního ředitelství v Brně. Ten však v roce 1821 zemřel a až v roce 1825 přišel krajský inženýr pro Přerovský kraj v Hranicích Johann Bundsmann s alternativním řešením, jež bylo přijato k realizaci. To obdrželo průčelí variující Hetzendorfovou pojetí venkovského kostela, tj. má průčelní plochu členěnou vpadlým polem prolomeným obdélným vstupem a termálním oknem v nadpraží.²⁴ Ve Slezsku nacházíme také variantu slučující oba popsané typy průčelní stěny, jak vidíme na průčelí kostela v Linhartovech (anonim, 1833–1834): ten má v průčeli obdélnou vpadlinu, vyplněnou obdélným vstupem a půlkruhovým oknem v nadpraží, ovšem ještě po osy průčelí jsou se do vpadliny směstnaly pilastery s římsovými hlavicemi. Co se týče řešení lodi, Hetzendorfovovo i Gernrathovo pojetí propojuje způsob článkování chrámové lodi bočními pilíři nesoucími klenby, nejčastěji pruské placky. Jakkoliv zde není prostor pro jemnější analýzu, nadhodíme hypotézu, že fasáda Hetzendorfem a jeho následovníky řešená jako velký hladký panel, rámovaný vertikálním prvkkem (pilastr), prolomen pouze jedním velkým termálním oknem, má předchůdce ve fasádách sakrálních staveb Johanna Bernarda Fischera z Erlachu, jak vidíme na špitálním kostele sv. Jana v Salcburku a zadním průčelí kostela sv. Karla Boromejského ve Vídni (zde dokonce s vložením do obdélného pole).²⁵ U Hetzendorfa tato aluze na

22 P. ŠOPÁK, *Století proměny*, s. 88–89.

23 Jen v rovině analytické bez naznačeného kontextu Lubomír SLAVÍČEK, *Ke stavební historii Bučovic na počátku 19. století*, Vlastivědný věstník moravský 28/1, 1976, s. 67–70. Podrobněji v kontextu lichtenštejnského stavitelství Johann KRÄFTNER, *Joseph Hardtmuth a venkovské stavitelství Lichtenštejnů na přelomu 18. a 19. století*, Časopis Matice moravské 132, 2013, Supplementum, s. 269–285.

24 MZA v Brně, fond B18, Provinciální stavební ředitelství Brno, kart. 14, inv. č. 1085, č. j. 634, karton 17, inv. č. 1170, č. j. 215. Základní data viz Gregor WOLNÝ, *Kirchliche Topographie von Mähren, I. Olmützer Erzdiöcese*, III. Band, Brünn 1859, s. 221.

25 Hans Sedlmayr, *Johann Bernhard Fischer von Erlach*, Wien-München 1956, obr. 109–1910 a 171.



Obr. 5: Ideální venkovský kostel, Johann Konrad Gernrath, rytina Johann David.

Abhandlung der Bauwissenschaften oder theoretisch-praktischer Unterricht in der gemeinen bürgerlichen Baukunst in dem Strassenbau, und in der Hydrotechnik oder Wasserverbauung..., přílohy, list č. 24, reprofoto autor.

rakouské baroko může být pokusem o navázání formální kontinuity s předešlou epochou a současně manifestací obsahové kontinuity s vrcholnou érou rozvoje rakouské monarchie v době baroka, jejíž univerzalismus nejenže s osvícenstvím neztratil na vitalitě, ale naopak zesílil, stav se cílem tvůrčí práce architektů a urbanismů Hetzendorfem počínaje a Ottou Wagnerem konče.

Oproti konkurenčním přístupům Hetzendorfa a Gernratha rozvinul Kajetán Habl řešení odlišné, jež viditelně mělo ve Slezsku nahradit tyto vlivné předobrazy přitakáním k řešení Pietra Nobileho, v letech 1819–1849 ředitele školy architektury na vídeňské Akademii,²⁶ jež bylo ve svých významových konsekvenčích opět rakousky univerzálistické. Toto moderní, hablovské pojetí avizoval již kostel archanděla Michaela ve Vrbně pod Pradědem (1837–1844, Maximilian Wielsch – Anton Onderka), inspirovaný Nobileho architekturou; Nobileho kostel v Reichenau an der Rax (1841) následně lze chápat jako prototyp moderního kostela pro rakouský, resp. středoevropský venkov, závazný rovněž pro Habla. Zaujmě na něm prosvětlení chrámového interiéru velkými půlkruhovými okny po stranách lodi, jež mají parapetní římsu taženou přes celé boční průčelí, což je motiv vyznačující rovněž Hablovy kostely; bez důležitosti není u Nobileho ani uplatnění rustiky, jež bylo původně zčásti užito také na fasádě skřípovského kostela. U vrbenské stavby od Maxmiliána Wielsche – obdobně jako u kostela ve Skorošicích – se naproti tomu objevuje starší způsob prosvětlení lodi řadou půlkruhových oken, jak je uplatnil Johann Hetzendorf na kostele ve Slavkově u Brna. Nobile se obešel bez rytmu oken na

26 Naposledy k tomu P. ŠOPÁK, *Století proměny*, s. 107.

bočních průčelích, obešel se také bez pilastrů, pilířů či sloupů, načež exteriér postavil na účinku jedné nečleněné hmoty, jejíž plochy rovnoměrně strukturuje rustika a doplňuje dórské kladí. Kostel ve Skřipově představuje lokální variantu tohoto způsobu uvažování o venkovském kostele, uskutečněnou coby moderní způsob řešení úkolu, byť by se tak stalo v době, kdy se vizuální podoba venkovských kostelů začala pozvolna proměnovat vlivem raného historismu.

Church of St. John the Baptist in Skřipov (the District of Opava) and Sacral Architecture of Czech Silesia and Moravia in the First Half of the 19th Century

Summary

The Roman Catholic parish church in Skřipov was built in the period from 1841 to 1844; it replaced the older, wooden church, to which the plan of a new roof had been preserved, reproduced here under no. 2. The text deals with comparison of the church with other churches in the region of Czech Silesia, which are authorially connected with the regional engineer for the region of Opava, Kajetán Habl (?–1844). The analysis of the formal elements comes to the conclusion that the church in Skřipov is attributed to Habl. In the next part of the text, attention is paid to two ways of dealing with the rural church – the older concept by Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg and the newer concept by Johann Konrad Gernrath. Their basic principles appear in the sacral architecture of Czech Silesia in a reduced form or in various versions. On the other hand, Kajetán Habl, with the reference to Pietro Nobel, promoted a different, modern form of the country church – the one represented by the church in Skřipov.